

Over strafdampen voor ‘foute Nederlanders’ en het mijnkamp Julia te Eygelshoven [1947-1957]

DOOR MARCEL KRUTZEN *

‘Door de situatie van onvrijheid, de beperkte keuze van werkzaamheden, het ontbreken van een behoorlijke beloning mist de gedetineerde het besef, dat zijn arbeid zinvol is en vruchtdragend voor de gemeenschap. Hoe anders was dit bij de mijnarbeid [...]’, schrijft C.A. Arnoldus, gewezen hoofd-directeur van Rijkswerkenrichting ‘De Mijnstreek’.¹ Over Nederlandse interneringskampen voor ‘politieke delinquenten’ is betrekkelijk weinig bekend. Zo ook over de mijnkampen in Zuid-Limburg, bijvoorbeeld kamp Julia te Eygelshoven, ook wel kamp Nievelsteen genoemd.²

Duitse bezetting

Op 10 mei 1940 vielen Duitse troepen Nederland binnen. Slecht uitgeruste Nederlandse militairen boden dapper weerstand. Op 15 mei capituleerde het Nederlandse leger. De Duitse bezetting was een feit. Voor vele Nederlanders brak een tijd van angst en lijden aan. Vanuit Londen hield koningin Wilhelmina regelmatig toespraken. Via Radio Oranje probeerde ze haar volk te bemoedigen. Tijdens het herdenken van het eerste bezettingsjaar sprak ze haar dank uit voor ieders aandeel in de strijd tegen landverraders. Voor deze verraders zou in bevrijd Nederland geen plaats meer zijn, liet ze duidelijk weten. Tot deze groep van ‘foute Nederlanders’ behoorden vooral aanhangers van de Nationaal Socialistische Beweging [NSB], maar ook mensen die lid waren geweest van de Germaanse SS, Sicherheitsdienst [SD] of een andere naziorganisatie.

Bevrijding en ‘zuivering’

Meteen na de bevrijding – in onze regio vanaf september 1944 – ontstond waar de

Duitsers waren verslagen een klopjacht op iedereen die met de vijand had geheid of daarvan werd verdacht. ‘Foute Nederlanders’ werden door gewezen verzetsmensen en politie in hechtenis genomen en aan justitie overgedragen. Op 5 mei 1945 was het eindelijk zover dat heel Nederland was bevrijd. In Wageningen tekende de Duitse generaal Blaskowitz het capitulatieverdrag. Overal in het land heerste grote feestvreugde. Maar dat niet alleen. Wraakgevoelens namen hand over hand toe. Grote volkswoede ontstond. Met de oorlog moest genadeloos afgerekend worden. NSB’ers en andere landverraders moesten zo snel mogelijk berecht worden.

Op 6 mei ging de Bijzondere Rechtspleging van start. Deze rechtspleging had tot doel mensen te berechten die zich gedurende de oorlog schuldig hadden gemaakt aan overtreding van de wetgeving inzake hulpverlening aan de vijand.³ Wetsbesluiten en strafbepalingen waren reeds gedurende de oorlog voorbereid door leden van de Nederlandse regering in Londen. Zowel mensen die ‘zware misdrijven’, alsook mensen die ‘lichte vergrijpen’ hadden begaan, moesten berecht worden. Bijzondere gerechtshoven en volks-

Bij de bevrijding van Heerlen op 17 september door de Amerikanen werden 'foute Nederlanders' meteen in de kraag gegrepen en in de schuilkelder van het raadhuis tijdelijk in bewaring gesteld.

foto: Collectie Rijkheyt, Heerlen

tribunalen werden ingesteld. Voor ernstige misdrijven werd de doodstraf ingevoerd.⁴

In eerste instantie was het Militair Gezag [MG] belast met de uitvoering van de bijzondere rechtspleging. Vanaf 1946 werd deze uitvoering overgenomen door het speciaal daartoe opgerichte Directoraat-Generaal voor de Bijzondere Rechtspleging [DGBR], een orgaan van het ministerie van Justitie.⁵

De Binnenlandse Strijdkrachten [BS] arresteerden tal van – al dan niet vermeende – landverraders. Daarbij vonden allerlei misstanden plaats. Denk bijvoorbeeld aan het lot van 'moffenmeiden'; vaak geen nazi's of prostituees, maar vrouwen die toevallig een Duitse soldaat leuk vonden. Onderzoeken werden dikwijls niet verricht, processen-verbaal niet opgemaakt en dossiers niet gevormd. Chaos en willekeur heersten. In korte tijd werden tussen de 120.000 en 150.000 verdachte personen geïnterneerd in

veelal provisorische kampen. Tot deze kampen behoorden onder meer kazernes, forten, fabrieken en scholen. Al ras waren er over heel Nederland verspreid meer dan honderd strafkampen. Ook in deze kampen werden gearresteerden blootgesteld aan het wangedrag van sadistische bewakers. Gevangenen werden niet alleen geestelijk en lichamelijk mishandeld, maar ook uitgehongerd, seksueel misbruikt en zelfs vermoord: naar schatting kwamen circa 300 mensen door geweld om het leven en stierven meer dan duizend andere mensen door ondervoeding; een inktzwarte bladzijde uit onze vaderlandse geschiedenis.⁶

'De mishandelingen (hadden) een uniform patroon. Mensen werden naakt uitgekleeed en geslagen of moesten rollen prikkeldraad om hun lichaam dragen, werden met blote voeten over prikkeldraad gejaagd, van trappen af geduwd, met ploertendoders of met stokken

op lichaam en hoofd geslagen. Opsluiten in donkere, vochtige cellen, vaak naakt en zonder bed of meubels, kwam herhaaldelijk voor. Gevangenen werden met het gezicht tegen de muur gestompt. Veelvuldig werd de geweer-kolf gebruikt om gedetineerden op te jagen, bericht Belinfante in zijn geschiedenis over de Bijzondere Rechtspleging.⁷

Op een gegeven moment werd duidelijk dat de in allerijl tot stand gekomen interneringskampen geenszins berekend waren op grote aantallen gevangenen. Ook ontstond de stellige indruk dat veel commandanten en bewakers totaal ongeschikt waren voor hun functie. Op de 'kamptoestanden' werd steeds vaker en meer kritiek geuit.⁸ Uiteindelijk voelde de regering zich verplicht om krachtadig in te grijpen. Onderzoeken werden verricht, bijvoorbeeld door de rijksrecherche. Reglementering volgde. Het aantal te berechten gevallen werd sterk verminderd. 'Lichte gevallen', zoals bijvoorbeeld de vrouw die niet meer had gedaan dan aardappels schil-

len voor de Wehrmacht, werden buiten vervolging gesteld c.q. onmiddellijk vrijgelaten, mits ze zich voortaan als 'goede Nederlander' zouden gedragen. Het aantal kampen nam drastisch af. De behandeling van gevangenen verbeterde.

Ook in Limburg waren interneringskampen gevestigd, bijvoorbeeld in Maastricht, Weert en Steyl. In de Grote Looier in Maastricht, het grootste Limburgse kamp, zaten in november 1944 zeker 1400 mensen opgesloten. Dit terwijl de maximumcapaciteit was berekend op 700 personen. Ook in Maastricht vonden misstanden plaats.⁹ In de Oostelijke Mijnstreek bevonden zich eveneens kampen, onder meer in de mijnsteden Heerlen, Brunssum en Kerkrade, aldus een lijst van bewarings- en interneringskampen op de website van het Nationaal Archief. Dit artikel handelt verder over mijnkamp Julia, ook wel kamp Nievelsteen genoemd. Dit kamp was in Eygelshoven gevestigd, een mijnwerkersdorp grenzend aan Duitsland.

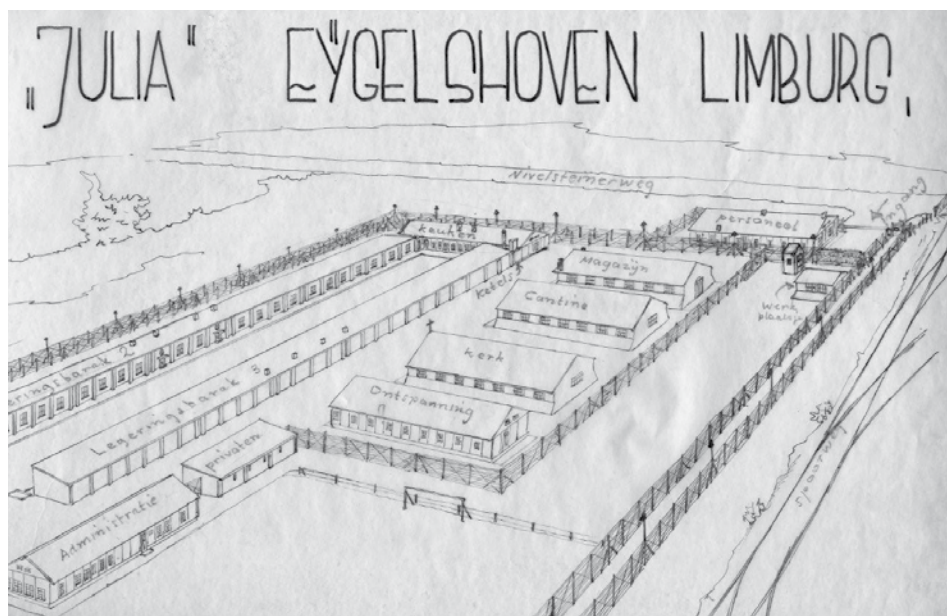
Door de Duitsers gevangengenomen Russen. bron: <http://blogimages.bloggen.be/tweedewereldoorlog>

Russenkampen

Tijdens de Tweede Wereldoorlog kwamen de Limburgse steenkolenmijnen in handen van de Duitse bezetter. Herman Bruch werd 'Verwalter'. Mijnwerkers kregen een 'voorkeursbehandeling': zij waren belangrijk voor de Duitse oorlogsindustrie. Toen door toename van werkdruk en 'ziekteverzuim' de arbeidsprestaties van de mijnwerkers inzakten, wilde Bruch Russische krijgsgevangenen inschakelen om de kolenproductie te verhogen.¹⁰ Hiermee waren de mijn-directies het niet eens: de meeste Russische dwangarbeiders waren geen geschoolde, dus productieve mijnwerkers. Of dit bezwaar serieus was, mogen wij betwijfelen. Wellicht lagen andere motieven ten grondslag aan hun weerstand. Waarschijnlijk duldden de directies geen verdere toename van SS'ers in en rondom de mijnen. Dit om verzetslieden of onderduikers te beschermen. Het onderwerp 'Russische mijnwerkers' verdween van de agenda. Anderhalf jaar later echter werd dit thema opnieuw geagendeerd. Inmiddels

was de weerstand van de directies tegen vestiging van 'Russenkampen' in de mijnstreek afgenomen. Sterker nog, medewerkers van de Staatsmijnen hadden reeds bouwtekeningen en begrotingen van de beoogde kampen gemaakt. Er zouden twee 'Russenkampen' komen: een voor de mijn Oranje Nassau iv en een voor de mijn Julia. Het eerste kamp werd op de Heksenberg geprojecteerd, het tweede op het terrein van de mijn Julia in Eygelshoven, en wel aan de Nievelstenerweg, ter hoogte van de spoorwegerovergang. Beide mijnen kampten met een groot personeelstekort, vooral de Julia. Met de aanleg van het kamp op de Heksenberg werd al ras begonnen. In juli 1944 was het klaar. Russische gevangenen ontbraken echter. Kamp Julia werd niet [meer] aanbesteed. Eind augustus waren geallieerde legers in Noord-Frankrijk beland.

Op 12 september zetten Amerikaanse soldaten de eerste voet op Limburgse bodem. Tegen 20 september was een groot deel van Zuid-Limburg bevrijd. Eind september volgde Eygelshoven.

Tekening van kamp Julia te Eygelshoven. bron: SHCL, EAN 950 Archief Laura & Vereniging, inv.nr. 2166.

Voormalig strafkamp Nievelsteen. foto: Collectie Eygelshoven door de eeuwen heen

Tewerkstelling in de Limburgse mijnen

Na de oorlog vond de wederopbouw van Nederland plaats. Aan alles was gebrek. Eerst en vooral aan voedsel en energie. Voor duizenden geïnterneerden werd naar werkobjecten van grote omvang gezocht. Deze objecten werden snel gevonden. Om energie te verkrijgen was steenkool nodig. Om zo snel en zoveel mogelijk steenkool te delven waren tal van mijnwerkers noodzakelijk: de mijnen kampten met een groot tekort aan arbeiders als gevolg van een massale leegloop, vooral van buitenlandse arbeiders, met name Duitsers met een – soms [of vaak?] vermeend – oorlogsverleden. De mijnen begonnen met een eigen opleiding, de Ondergrondse Vakschool [ovs]. Maar daarmee kon het chronisch tekort aan mijnwerkers echter niet verholpen worden.

Al in september 1945 vroeg het Militair Gezag [MG] geïnterneerden of ze bereid waren arbeid te verrichten in de Limburgse steenkolenmijnen. Door mee te werken aan Nederlands herstel konden zij trachten goed

te maken wat zij tijdens de Duitse bezetting hadden misdreven.

In januari 1946 nam het Directoraat-Generaal voor de Bijzondere Rechtspleging [DGBR], onderdeel van het ministerie van Justitie, de taken van het MG over. Onmiddellijk voerde het DGBR gesprekken met de mijndirecties over de tewerkstelling van geïnterneerde arbeidskrachten. ‘Den Haag’ ontving de directies met veel egards. De directies toonden grote interesse. Zij stelden echter als voorwaarde dat geïnterneerden alleen op vrijwillige basis in de mijnen mochten werken.

In maart 1946 ontvingen de commandanten van interneringskampen een rondschrift, waarin zij nadrukkelijk verzocht werden voor de Limburgse mijnindustrie geschikte kandidaten te werven. Na een strenge medische keuring gingen in het najaar van 1946 zo’n 3000 geïnterneerde mijnwerkers van start. Limburgse mijnwerkers waren absoluut niet blij met hun komst: zij beschouwden mijnarbeid geenszins als straf, vreesden devaluatie van hun beroep en verlies van hun inkomsten c.q. afwijzing van looneisen.¹¹

Kamp Julia

Op verzoek van de Nederlandse overheid, met name het departement van Justitie, ontstond in 1947 kamp Julia te Eygelshoven. Het kamp kwam precies op de plek waar het Russenkamp had moeten komen: bij de kruising van de Nievelstenerweg en de Wolfsweg, in de buurt van de kolenverlading. Opdrachtgever tot de bouw was dr. ir. Chr. Groothoff, de Beheerder der Nederlandsche Steenkolenmijnen. Bij de bouw van kamp Julia heeft men dankbaar gebruikgemaakt van de tekeningen bedoeld voor het Russenkamp.¹²

Mijnkamp Julia was een met hekwerken, prikkeldraad en lampen omringd barakkenkamp. Capaciteit: circa 500 personen. Het complex bestond onder meer uit legeringbarakken, een kantoorgebouw, een kantine, een kerkgebouw, een magazijn en een ziekenboeg. Op het terrein stond zelfs een duiventil. Misschien verwees deze til naar de toekomst: duiven symboliseren immers geluk, vrede en vrijheid.¹³

De dagelijkse leiding van het kamp berustte in handen van een kampdirecteur. Hij voerde onder meer overleg met collega's uit de mijnstreek. Ook andere mensen waren binnen mijnkamp Julia werkzaam. Belangrijke stafleden waren J.J. Dagevos, kamparts, en J. van der Touw, geestelijk verzorger: hij werd in 1948 benoemd tot predikant in algemene dienst te Kerkrade voor de geestelijke verzorging van politieke delinquenten in heel de mijnstreek. Wijlen pater jezuïet Jan van Kilsdonk kwam direct na de bevrijding van Zuid-Nederland als aalmoezenier onder politieke delinquenten, meest NSB'ers, terecht, eerst in de Staatsmijnen in Limburg, later in Kamp Vught. Hij ging op ziekenbezoek en verleende pastoraat aan mensen die door iedereen met de nek werden aangekeken.

In het strafkamp Julia zaten eerst en vooral gewezen SS'ers, afkomstig uit heel het land en uit alle lagen van de bevolking: arbeiders, ambtenaren, intellectuelen en adellijken. Dagelijks verlieten zij in colonnes het kamp om

Rond etenstijd in gevangenkamp Julia. foto: Collectie Paul Geilenkirchen

	Dagdienst	Middagdienst	Nachtdienst
Laura	64	65	45
Julia	121	97	64

in de mijnen Julia en Laura kolen te delven. Elke colonne bestond uit ongeveer vijftig personen. Mannen met stenguns bewaakten hen. Tijdens hun wandelingen zongen ze wel eens liederen, bijvoorbeeld het lied:

*'Koempel, wij trekken langs heuvels en dalen,
Zingend ons lied dat daar schallend klinkt;
Morgen als wij weer de kolen gaan halen
Is 't of de zon nog het duister doordringt...'*¹⁴

Onder toezicht van opzichters verrichtten politieke delinquenten arbeid in de mijnen Julia en Laura. Niet alleen een zware, maar ook een gevaarlijke opgave, waarbij ook een aantal geïnterneerden om het leven zijn gekomen, bijvoorbeeld tijdens een instorting in de mijn Laura op 2 oktober 1946. In een nieuwe pijler in laag XI en XIa werden zij verrast door het plotsklaps neerstorten van een grote steenmassa. De omgekomen kompels waren: L.J. Kerstgens, ongehuwd, 37 jaar oud, Limburger; B. Theelen, ongehuwd, 26 jaar oud, Limburger; J.Th. van de Wiel, gehuwd, 26 jaar oud, Brabander; Th. Beemer, ongehuwd, 24 jaar oud, Utrechter en J.A. Giele, ongehuwd, 22 jaar oud, Zeeuw. Naar aanleiding van dit ongeval werden door de sociaaldemocraat G.M. Nederhorst [1907-1979] in de Tweede Kamer kritische vragen gesteld over veiligheidsmaatregelen in de mijnen. Hij vond dat geïnterneerde mijnwerkers een gevaar vormden voor de bedrijfsveiligheid.

Verder noem ik Meint Fokkema, een bankwerker uit Delfzijl. In de oorlog had hij zich aangesloten bij de Sicherheitspolizei. Hij nam deel aan arrestaties en huiszoekingen. In september 1950 werd hij door het Bijzonder Gerechtshof Groningen veroordeeld tot 12 jaren gevangenisstraf. Fokkema

verbleef in mijnkamp Eygelshoven. In maart 1953 viel hij in een schacht van de mijn Julia. Hij was op slag dood. Fokkema was 38 jaar oud, was gehuwd en had één kind.¹⁵

Een werkschema van 6 oktober 1947 biedt ons inzicht in de diensten die politieke delinquenten in de mijnen Laura en Julia verrichtten: zie bovenstaande tabel.

Eén van de ondergrondse opzichters die in of omstreeks 1947 in de mijn Julia met geïnterneerden heeft gewerkt is Liek van den Hoop, geboren op 1 januari 1923 te Schaesberg, thans woonachtig te Kerkrade. Hij vertelt met Nederlandse SSers te hebben samengewerkt. Vanuit kamp Julia werden zij door bewapende bewaarders naar de mijn begeleid. En wel tot aan de liftkooi. Van den Hoop behandelde geïnterneerden niet als 'foute Nederlanders' maar als medemensen. Wat zij allemaal op hun kerfstok hadden, interesseerde hem niet. Als zij als mens en werker hun best maar deden. En dat deden zij! Met hen boekte hij prima prestaties, vertelt hij trots. Op uitnodiging van geïnterneerden en andere mensen bezocht hij wel eens kamp Julia. Volgens hem genoot dit kamp een goede reputatie: gevangenen werden menswaardig bejegend, hadden ontspanningsavonden en mochten regelmatig familiebezoek ontvangen. Na het uitdienen van hun werkstraf bleef een aantal in de mijn werken, aldus Van den Hoop. Zij vestigden zich in Eygelshoven of directe omgeving, traden in het huwelijk en kregen kinderen.¹⁶

Geïnterneerde kompels ervoeren mijnarbeid wel degelijk als straf. Vaak vroegen zij hun Limburgse collega's wat zij misdaan hadden dat zij heel hun leven in de mijn moesten werken. Ook Limburgse kompels beschouwden mijnarbeid wel eens als straf. Het gegeven dat zij ook op feestdagen met

‘foute Nederlanders’ moesten samenwerken om de kolenproductie te verhogen, leverde weleens bittere commentaren op. Een voorbeeld: toen op een Koninginnedag iedereen vrij had en alleen mijnwerkers in het belang van ‘Herrijzend Nederland’ moesten werken, kalkte een kompel op een mijnwagen: ‘Heel Nederland is vandaag vrij, behalve de SS en wij...’¹⁷

Ofschoon de dagelijkse samenwerking tussen vrije en geïnterneerde kompels soms conflicten opleverden, is het nooit tot geweldadige acties gekomen. Doden zijn er nimmer gevallen. Wellicht heeft dit te maken met het principe dat ploegen van vrije en delinquente mijnwerkers niet gemengd werden. Ook ploegbazen c.q. opzichters die bezwaar maakten hoefden niet met politieke delinquenten samen te werken.¹⁸

Na hun dienst in de mijn keerden de geïnterneerde kompels van kamp Julia wederom te voet ‘huiswaarts’. Uiteraard onder strenge bewaking. Oudere inwoners van Eygelshoven weten zich nog goed te herinneren hoe deze colonnes door de straten van hun dorp marcheerden.

Onderweg zagen ‘kampers’ allerlei vrouwelijk schoon. Eenmaal ‘thuis’ aangekomen waren er echter geen Eva’s die hen verwelkomden. In plaats daarvan bezaten geïnterneerden pikante foto’s van allerlei filmsterren. Ondergronds ontstond een levendige handel in dit soort afbeeldingen. Voor een ‘mooie plaat’ werd grif betaald.¹⁹

Gedetineerden

Één van de grootste oorlogsmisdadigers in kamp Julia was Jan Kruyer. Tijdens de oorlog was hij lid geweest van de Waffen-SS en van de Landwacht, afdeling Groningen. Hij nam deel aan de ‘Silbertannenmoorden’: een commandoactie waarbij Nederlanders werden vermoord als wraak voor het laten sneuvelen van NSB’ers. Zijn kompaan was Pieter Kuiper. Kruyer werd in eerste instantie tot de doodstraf veroordeeld voor moorden in Mid-

delstum, Groningen. Later werd hij tot twintig jaren gevangenisstraf veroordeeld. In 1952 wist hij uit kamp Julia te ontsnappen; reden om het kamp van nieuwe verlichting met rode vuurgloed te voorzien.²⁰ In 1978 werd Kruyer bij grensovergang Venlo door Nederlandse douaniers opgepakt. In Venlo wilde hij inkopen doen. Kruyer woonde toen al vele jaren in Mönchengladbach in Duitsland. Op het moment van zijn arrestatie moest hij nog twaalf jaren gevangenisstraf uitzitten. Enkele maanden later overleed hij in het Huis van Bewaring te Maastricht.²¹

Ook prominente sporters bevonden zich onder de kampbevolking te Eygelshoven. Ik noem Cor Wals [1911-1994], een profwielrenner die op binnen- en buitenlandse banen wedstrijden reed. Lange tijd vormde hij een koningskoppel met de beroemde Jan Pijnenburg. Wals was lid van de Nederlandsche SS. Als wielrenner reed hij met runentekens op zijn shirt. In 1941 meldde hij zich bij de Waffen-SS. Later werd hij ingedeeld bij ‘Standarte Westland’. Wals vocht aan het Oostfront. Later werd hij kampbewaarder. Hij bewaakte Nederlandse dwangarbeiders. Wals zou een waar schrikbewind hebben uitgeoefend. Na zijn terugkeer in Nederland werd hij berecht en veroordeeld: vijftien jaar gevangenisstraf met aftrek van voorarrest. Wals verbleef in kamp Eygelshoven en verrichte mijnarbeid. In 1952 kwam hij vervroegd vrij. Later kreeg hij een relatie met de weduwe van de Eindhovense wielrenner Jan van Hout. Van Hout was bij het verzet geweest. In concentratiekamp Neuengamme bij Hamburg is hij om het leven gekomen. Het huwelijk tussen Wals en weduwe Van Hout veroorzaakte heel veel commotie.²²

Naoorlogse deserteurs

Vanaf 1947 werden er in kamp Julia ook mensen geplaatst die weigerden deel te nemen aan de koloniale oorlog in Nederlands-Indië. De overheid beschouwde deze weigeraars als deserteurs. Naar schatting

zouden 4000 tot 6000 soldaten geweigerd hebben naar Indonesië te vertrekken. Zij werden in Schoonhoven opgesloten. Een van die weigeraars c.q. deserteurs was Dick Kopjes Nieman, een goedgebekte communistische arbeiderszoon uit Heemstede. Nieman werd tot drie jaar en zes maanden gevangenisstraf veroordeeld. In 1950 kwam hij in kamp Julia terecht, hetgeen vrij uitzonderlijk was omdat de directie van het kamp doorgaans weigerde communisten op te nemen, omdat zij 'onrust' onder mijnwerkers konden veroorzaken. Ervaring als mijnwerker had hij niet. Toch werd hij 'ondergronder'. Anderhalf jaar lang werkte hij in de mijn Julia. Terwijl hij de ene na de andere geïnterneerde zag vertrekken, werd zijn gratieverzoek afgewezen. Misschien was een communist in die tijd erger dan een gewezen SS'er of NSB'er?

"Ik kwam in kamp Julia... Daar zaten ook de boys die twintig jaar hadden gekregen: SS'ers dus. In de tijd dat ik er zat, zag ik ze één voor één vertrekken... Toen mijn advocaat voor mij gratie aanvroeg, werd het geweigerd. Ik heb dus met SS'ers en NSB'ers moeten werken. In de mijn heb ik gewerkt met een echte baron die fout was geweest in de oorlog. Die praatte of-ie een ei in z'n strot had en dat veranderde niet, ook al had-ie een zwart gezicht. Ik heb anderhalf jaar als majesteits koppel in de mijn gewerkt. Vanaf de eerste dag ondergronds. Zonder enige ervaring... We werkten in ploegen. Ik heb eigenlijk maar kort gewerkt, geen mensenleven. Maar ik weet één ding, er is geen zwaarder werk dan werken in een kolenmijn. Met de afbouwhamer de steenkool losbikken, stutten, achter je voorgangers kont naar buiten kruipen. Telkens opletten dat er niks instort. Gruis over je hele lijf, zweten als een otter. Zittend kakken op je schep of zonder schep. Je gaat voor een schicht van acht uur naar beneden en bent eigenlijk acht uur dood. Toch heb ik geen spijt gehad onderin, op zeshonderd meter, heb ik nooit met SS'ers gewerkt, maar altijd met vrije arbeiders. Je

kon toch niet vluchten. Ik had de kompels in mijn ploeg wel verteld dat ik dienstweigeraar was en geen NSB'er," aldus Dick Kopjes Nieman.²³

Heinrich Boere

Iemand die niet in Eygelshoven geïnterneerd was, maar wel in een plaatselijke mijn strafarbeid heeft verricht is de bekende SS'er Heinrich Boere. Boere, geboren in Eschweiler [Duitsland], maar opgegroeid in Maas-tricht. Boere vocht aan het Oostfront. Door ziekte gedwongen keerde hij in 1943 terug naar Nederland. Hij werd lid van 'Sonderkommando Feldmeijer'.²⁴ Ook hij nam deel aan de 'Silbertannenmoorden': hij zou een apotheker, rijwielhandelaar en fabrieksdirecteur hebben vermoord. Na gevechten in Nijmegen raakte hij in gevangenschap. Na de oorlog kwam hij in een interneringskamp te Valkenburg aan de Geul terecht. Elke dag werd hij in een bewaakt busje naar Eygelshoven gebracht om in de mijn te werken. In juni 1947 wist hij echter uit dit busje te ontsnappen. Vervolgens dook hij lange tijd onder. In 1949 werd hij in Amsterdam bij verstek ter dood veroordeeld. Later werd deze straf in gevangenisstraf omgezet. Sinds 1954 verblijft Boere in Eschweiler. Als mijnwerker heeft hij in Alsdorf gewerkt. Thans staat hij in Aken terecht wegens gepleegde oorlogsmisdaden. Boere heeft de moorden bekend. Hij beweert slechts bevelen te hebben uitgevoerd. Volgens hem zou hij zelf zijn geëxecuteerd als hij had geweigerd.²⁵

Terugkeer in de maatschappij

Zoals gezegd was [is] mijnarbeid zwaar en gevaarlijk werk. Toch bestond onder politieke delinquenten grote animo voor 'vrijwillige mijnarbeid'. Wellicht had deze belangstelling te maken met de sociale voorwaarden, waaronder deze overtreders in de steenkolenmijnen werken konden. Deze voorwaarden waren gunstiger dan in andere kampen:

- Het loon van geïnterneerde mijnwerkers was gelijk aan dat van vrije mijnwerkers.²⁶
- Desgewenst mochten geïnterneerde mijnwerkers een groot deel van hun loon aan partner of gezin overmaken.²⁷
- Geïnterneerde mijnwerkers waren niet alleen wettelijk verzekerd tegen ongevallen, maar ook tegen ziekten.²⁸
- Geïnterneerde mijnwerkers kregen de mogelijkheid te studeren en te recreëren.²⁹
- Geïnterneerde mijnwerkers kregen verlof met behoud van loon.³⁰
- Geïnterneerden kregen door hun tewerkstelling in de mijnen vaak strafvermindering.

Door deze bepalingen zouden geïnterneerden een stevige basis kunnen leggen voor hun terugkeer in de vrije samenleving, werd beweerd.³¹

Reclassering

Over reclassering gesproken. De Stichting Toezicht Politieke Delinquenten [STPD], ontstaan in 1945, geliquideerd in 1951, was een [vrijwilligers]organisatie belast met allerlei reclasseringsactiviteiten ten behoeve van vrijgelaten politieke delinquenten. De STPD zorgde onder meer voor huisvesting en werk.³² De regering c.q. de katholieke minister van Justitie H.A.M.T. Kolfschoten [1903-1984] koos ervoor om een aparte reclasseringsinstelling in het leven te roepen, omdat de hulp- en steunverlening aan politieke delinquenten een levensbeschouwelijk neutrale aanpak vereiste. Ook moest de STPD onmiddellijk aan het werk en kon niet worden gewacht totdat alle bestaande organisaties de zuiveringsprocedure – welke reclasseringsambtenaren waren wel en welke niet ‘politiek correct’ geweest tijdens de oorlog – hadden doorlopen. De bestaande reclasseringsinstellingen waren geenszins te spreken over het feit dat de overheid toezichthouders voor de STPD rekruteerde onder vrijwillige medewerkers van reguliere instellingen; organisaties die toch al met een groot perso-

neelsgebrek te kampen hadden. Veel reclasseringsvrijwilligers gingen op persoonlijke titel voor de STPD werken. De STPD bestond uit diverse bestuursorganen. De leden van deze organen waren vooral notabelen. Een van hen was een zekere ir. W. Martens uit Eygelshoven. Hij was lid van de Raad van Bijstand van de STPD.³³

In het *Limburgsch Dagblad* van 27 december 1945 lezen wij volgend bericht: ‘Naar wij vernemen is er voor Zuid-Limburg opgericht een afdeling van de Stichting Toezicht Politieke Delinquenten, welke zich ten doel stelt deze mensen, voor zoover zij in vrijheid gesteld zijn, behulpzaam te zijn bij hun terugkeer in de maatschappij en vooral bij het herstel van hun gezin. Zij zullen als regel onder toezicht worden gesteld, en het Bestuur der Afdeling, welke den naam ‘Hulp en Toezicht’ gekozen heeft en met ingang van heden, 27 December, haar kantoor zal openen aan de Breedestraat 32 te Maastricht, verzoekt ons een oproep te plaatsen aan allen, die hun medewerking aan dit werk willen verlenen door zich bereid te verklaren als toezichthouder op te treden. Een sociaal werker is aan de Afdeling toegevoegd, die de toezichthouders met raad en daad kan bijstaan. Gaarne voldoen wij aan gemeld verzoek omdat het hier een werk betreft van groote Christelijke en vaderlandslievende waarde.’

Niet iedereen was het eens met het feit dat politieke delinquenten geholpen werden. Trude Benedic, een verzets- en mijnwerkersvrouw uit Ubach over Worms, vertelt in het boek dat over haar is geschreven het volgende: “Onder in de mijn werken de politieke delinquenten, zij klagen en janken dat zij het zo slecht hebben. Hun vrouwen krijgen elke maand het loon en voor de ongehuwden blijft het hele bedrag staan. Als hun straf om is blijven de meeste in de mijnstreek, zij laten hun vrouwen en kinderen overkomen en niet lang daarna staat een woning tot hun beschikking. ’n Paar huizen naast mij woonde een SS’er, die bij de Landwacht was en bovendien verraad heeft gepleegd. De eis was vijf jaar, hij werd

Bewaakte politieke delinquenten in het waslokaal. bron: weekblad 'Eigen Erf' 19 maart 1949

*tot drie jaar veroordeeld. Hij werkte op de mijn; met Koninginnedag ging de poort open en hij kwam als een vrij man naar huis. Acht weken later kreeg de familie een spiksplinter-nieuw huis. De vrouw die de hele oorlog door belangrijk verzetswerk heeft gedaan, die drie jongens in de mijn heeft, krijgt geen woning. Maar zij kreeg wel een papier met het verzoek om geld te sturen, omdat zij anders haar verzetsmedaille niet mag dragen [...].*³⁴

In 1951 werden de taken van de STPD door bestaande, particuliere reclasseringsinstellingen overgenomen. Eén van die organisaties was de Rooms-Katholieke Reclasseringsvereniging [RKRV], een organisatie die in Zuid-Limburg actief was en verschillende afdelingen telde: Maastricht, Heerlen en Sittard.³⁵ Binnen de RKRV waren slechts enkele ambtenaren werkzaam. Vele vrijwilligers ondersteunden hen, ook in Kerkrade en omgeving.

Niet alleen de sociale voorzieningen, maar ook de medische zorg in de mijnkampen was goed geregeld, werd althans beweerd. De gezondheidssituatie van geïnterneerde mijnwerkers zou doorgaans beter zijn geweest dan die van lotgenoten in andere strafkam-

pen, hetgeen niet alleen zou samenhangen met de strenge medische keuring van aspirant-mijnwerkers, maar ook met de betere voeding die geïnterneerde mijnwerkers kregen. De directie van Laura & Vereeniging had grote belangstelling voor ziekteverzuim onder mijnwerkers. Uiteraard. Een groot verzuim betekende immers enorm productieverlies. Tijdens een flinke griep epidemie in kamp Julia in 1947 raadpleegde de directie niet alleen kamparts J.J. Dagevos, maar spoorde de directie ook de kampleiding aan allerlei beschermende maatregelen te treffen, bijvoorbeeld het verstrekken van warme hoofddeksels.³⁶

Christiaan Abel Arnoldus

Evenals andere mijnkampen in de regio Zuid-Limburg, bijvoorbeeld kamp Wilhelmina in Terwinselen en kamp Passart te Treebeek, maakte kamp Julia onderdeel uit van Rijkswerkinrichting 'De Mijnstreek'. Christiaan Abel Arnoldus [1890-1991], een ervaren justitieambtenaar, was hoofd-directeur van deze organisatie. Op 31 juli 1949 was

hij veertig jaren in rijksdienst. Zijn directe baas was mr. E.A.M. Lamers, Directeur-Generaal van het Gevangeniswezen in Nederland. Het kantoor van Arnoldus was in kamp Passart te Treebeek gevestigd en hij woonde in Heerlerheide in een vrijstaand herenhuis. C.A. Arnoldus was niet alleen belast met de dagelijkse leiding van de mijnkampen, maar zorgde ook voor wederzijdse contacten tussen hoge justitieambtenaren en mijn directeuren. Wat kamp Julia betrof onderhield hij betrekkingen met medewerkers van Laura & Vereniging, onder meer met: ir. Edixhoven [directie], mr. Crijns [sociale en personeelszaken], mr. Doppler [salarisadministratie c.q. financiële zaken] en ir. Deenen [bedrijfsvoering].³⁷ Arnoldus bezat mensenkennis, was zelfs gespecialiseerd in psychopathologie, met name zorg voor psychopaten. Zijn mensvisie berustte op twee pijlers: eigenwaarde en verantwoordelijkheidsbesef. Volgens Arnoldus konden geïnterneerden hun gebrek aan eigenwaarde herstellen door verantwoordelijkheid te nemen, niet alleen voor hun daden, ook voor hun toekomst. Het verrichtten van zinvolle arbeid, in dit geval mijnarbeid ten behoeve van het economisch herstel der Nederlandse samenleving, bood daartoe krachtige impulsen. Arnoldus, gewezen leidinggevende van diverse strafinrichtingen, beseftte heel goed met welke zorgen, problemen en conflicten geïnterneerden – en hun gezinnen – worstelden. De resocialisatie van geïnterneerden ging hem ter harte. In woord en daad probeerde hij reclasseringsarbeid te bevorderen. Zo onderstreepte hij het immense belang van regelmatig partner- en gezinsbezoek. Dit teneinde echtscheiding c.q. het ontstaan van totaal ontwrichte gezinnen te voorkomen.³⁸

Mr. Crijns

Eerdergenoemde mr. Crijns is thans 87 jaar oud. Als adjunct-directeur sociale c.q. personeelszaken bij Laura en Vereniging vervulde hij tal van taken, onder meer het uitvoe-

Kampdirecteur Christiaan Abel Arnoldus.

Bron: www.devrijecultureleruimte.nl

nen van toezicht op kamp Eygelshoven. Als toezichthouder onderhield hij contact met de kampleiding.³⁹ Crijns schrijft in positieve bewoordingen over het kamp en de kampleiding. De persoon van de kampdirecteur, wiens naam hij zich niet meer weet te herinneren, staat hem nog helder voor de geest: ‘een rustige, gezaghebbende [Nederlandse] leider, met gevoel voor een geordende, maar ongedwongen aanpak’.

In kamp Eygelshoven heerste een ‘opvallend neutrale sfeer, die eigenlijk nooit aanleiding gaf tot bijzondere maatregelen. De zware ondergrondse mijnarbeid zal daartoe hebben bijgedragen, evenals het vrije en ontspannen verblijf in het kamp en de dreiging van terugzending naar de gevangenis bij wangedrag’, aldus Crijns. Ter illustratie van de sfeer in het kamp noemt hij ‘de geïmproviseerde fanfare van gevangenen, die zich vaker liet horen tijdens ‘hoog’ bezoek of bij een feestje’. De andere kampbewoners stonden ‘altijd opgepoetst en netjes gekampt in een grote kring’ om de fanfare heen.

Crijns wijst erop dat de kampbezetting sterk wisselde: voortdurend werden mensen uit detentie ontslagen en was 'aanvulling' noodzakelijk. Sommige afgestraften kregen een baan als vrije mijnwerker. Zij vestigden zich in de mijnstreek. 'Ik moet daar wel bij zeggen dat hun integratie nog al eens pijnlijk verliep als buurtgenoten er achter kwamen dat de nieuwe mijnwerker SS'er was geweest', schrijft Crijns.

Toen het interneringskamp werd opgeheven, stelde de toenmalige staatsecretaris van Justitie voor om 'een koninklijke onderscheiding toe te kennen aan de hoofdopzichter van het ondergrondse bedrijf van de mijn Julia voor de zo geruisloze en vruchtbare opvang van dit apart soort gevangenen'. Crijns' overleg met algemeen directeur ir. Edixhoven leidde er echter toe dat niet één persoon in de schijnwerpers werd gezet, maar de gehele ondergrondse mijnwerkersploeg. Ir. Edixhoven riep de hele staf bijeen 'om de waardering van de overheid over te brengen en daaraan aanvullend ook blijk te geven van een even grote waardering van hemzelf voor hun inzet'.

Het einde van kamp Julia

Kamp Eygelshoven kreeg verschillende bestemmingen. Het werd ook als gevangenis aangewezen. Begin 1949 bedroeg het aantal gedetineerden 1430. Vervolgens daalde dit aantal door ontslag van gevangenen. In 1953 verbleven nog slechts 38 politieke delinquenten in Eygelshoven. In november 1957 kreeg het kamp een geheel andere bestemming. Het werd een open gevangenis voor niet-politieke gedetineerden; de eerste open inrichting van Nederland.⁴⁰ In deze inrichting werden vijftientig 'normale' gevangenen gehuisvest. Deze gevangenen werkten 'buitenshuis', dat wil zeggen in de vrije maatschappij. Ook bezochten zij kerken, winkels, sportwedstrijden en tentoonstellingen. Zij werden geacht geen misbruik te maken van vrijheden. Het geschonken vertrouwen moch-

ten ze niet beschamen. Een groot risico. Het experiment bleek geslaagd: verreweg de meeste gedetineerden hielden zich aan hun belofte niet te zullen ontsnappen.⁴¹

Omdat een groot deel van kamp Julia niet meer als strafinrichting fungeerde, had de directie van Laura & Vereeniging minister van Justitie L.A. Donker verzocht de vrijstaande gebouwen en braakliggende terreinen terug te geven, hetgeen in 1956 geschiedde. Vervolgens besloot de mijndirectie deze gebouwen en terreinen af te staan aan plaatselijke jeugdverenigingen. Leden van deze verenigingen knapten de gebouwen op. Een jeugdcentrum kwam tot stand. Kapelaan Zinken had zich voor de realisatie van dit centrum ingezet, pastoor Stevens had het gebouw ingezegend en mijndirecteur Edixhoven had de officiële opening verricht. Bij deze opening was een aanzienlijk deel van de plaatselijke bevolking aanwezig. Verkenners, arbeidersjongeren, studenten en andere jeugdigen namen van het centrum bezit.⁴² Sommige oudere Eygelshovenaren spreken in deze context over 'Wormdael', een katholiek vormings- en ontmoetingscentrum met verschillende ruimtes, waarin niet alleen cursussen werden gegeven, maar ook feesten werden gehouden: mensen konden zalen huren om allerlei feesten te organiseren.⁴³ Dit centrum zou in de jaren zestig en zeventig hebben bestaan.

'Te Roer'

In 1963 werd open gevangenis 'Te Roer' te Roermond geopend; een strafinrichting gevestigd in een huis aan de Frans Douvenstraat. Open gevangenis Eygelshoven werd gesloten. Officieel werden 21 gedetineerden uit Eygelshoven in Roermond ingeschreven: 9 criminele en 12 politieke delinquenten. In de praktijk gingen slechts de criminele delinquenten naar Roermond: de 12 politieke delinquenten bleken namelijk eerder ontvlucht te zijn. Later werden deze delinquenten 'afgeschreven'.

Tegenwoordig staat op de plaats waar ooit mijnkamp Julia was gevestigd baksteenfabriek Nievelsteen. Deze steenfabriek werd in 1964 opgericht, was eerst een dochteronderneming van NV Laura, werd later in bedrijf genomen door Laura & Vereeniging en is thans een geheel zelfstandige onderneming.⁴⁴

Tastbare herinneringen aan mijnkamp Julia zijn er niet of nauwelijks meer. Wel is er in Eygelshoven een monument te vinden dat mij althans doet denken aan het bestaan van zowel mijnwerkers als gevangenen. Ik doel op het beeld van Sint Barbara vóór de kerk Sint Johannes de Doper, een beeld gemaakt

door Gène Eggen en geschonken door de directie van Laura & Vereeniging. Sint Barbara was niet alleen patrones van de mijnwerkers, maar ook van de gevangenen! Volgens de legende werd zij door haar wrede vader in een donkere toren opgesloten en stierf ze de marteldood. Evenals geïnterneerden verbleef ze lange tijd in isolement. Haar feestdag is op 4 december.

* Marcel Krutzen is afgestudeerd pastoraal werker, leraar godsdienst en levensbeschouwing, en maatschappelijk werker. Sinds 1986 is hij als reclasseringswerker in het arrondissement Maastricht werkzaam.

Geraadpleegde bronnen

- BERT BREIJ, *De mijnen gingen open, de mijnen gingen dicht* [Baarn/Amsterdam 1981], 100.
- FRED CAMMAERT, 'Tijdens de oorlogen', in: deel 14 van: *Weet je nog koempel? De mijnen in Limburg* [Zwolle 2005].
- CASPAR CILLEKENS, *De naoorlogse omgang met [vermeende] collaborateurs in Maastricht* [Maastricht 2010]. Zie: www.lgog.nl/Publications/1272386328796.
- HENK EEFING, *De Bijzondere Rechtspleging. Rampzalige gevolgen voor politieke delinquenten en collaborateurs* [Soesterberg 2007], 258-338.
- J.W. EGGINK, *De geschiedenis van het Nederlandse gevangeniswezen* [Assen 1958], 188 en 242.
- HERMAN FRANKE, *Twee eeuwen gevangenisstraf in Nederland. De macht van het lijden* [Amsterdam 1996], 284-286.
- IVOLINE VAN ERPECUM, *Naar eer en geweten. De geschiedenis van Justitie in vogelvlucht, 1798-1998* [Den Haag 1998], 65-70.
- H. GREVERS, *Enkel en alleen in dit geval. Onderzoek naar de brieven à décharge die werden geschreven ten behoeve van de vrijlating van politieke delinquenten na de Tweede Wereldoorlog in Nederland*, Thesis MA Geschiedenis van Politiek en Cultuur, Universiteit Utrecht, faculteit Geesteswetenschappen, begeleider Prof. dr. Ido de Haan, juni 2008.
- KOOS GROEN, *Landverraad. De berechting van collaborateurs in Nederland* [Weesp 1984].
- JAN HENDRIKS en HANS KOENEN, *D-day in Zuid-Limburg. Dagboek van de bevrijding* [Dagblad De Limburger, Maastricht 1984], 54-61.
- HERMAN HEIJBOER, *Het zwarte leven. Geschiedenis van onze mijnen en mijnwerkers* [Weesp 1985].
- JEAN-PAUL HEINRICH, *Particuliere reclassering en overheid in Nederland sinds 1823* [Groningen 1996] 152-154.
- LOEK KREUKELS, *Kolen en kompels. De geschiedenis van de Nederlandse mijnwerkers* [Amsterdam/Brussel 1986], 134.
- LOEK KREUKELS, 'In andermans ogen', in: Deel 18 van *Weet je nog koempel? De mijnen in Limburg* [Zwolle 2005].
- THOMAS MÜLLER, *Zwangsarbeit in Alsdorf im zweiten Weltkrieg* [Aken, Alsdorf 2002]. Zie: www.alsdorf-online.de/geschichte/pdf/kapitel-12.03.pdf.
- WIM NOLTEN, *De Hopel... een plekje apart* [Eygelshoven 1982].
- ALIE NOORLAG, *Een leven lang gezwegen. Getuigenissen van voormalige NSB'ers en hun familie* [Bedum 2007].
- C.E.P.M. RAEDTS, *De opkomst, de ontwikkeling en de neergang van de steenkolenmijnbouw in Limburg. Maaslandse Monografieën 18* [Assen 1974], 20.
- MICHEL REINDERS, 'Ontsnappen uit Nievelsteen was makkelijk', in: *Dagblad De Limburger*, 5 oktober 1999.

PETER ROMIJN, *Snel, streng en rechtvaardig. Politiek beleid inzake de bestraffing en reclassering van 'foute' Nederlanders 1945-1955* [Houten 1989].

40 Jaar katholieke reclassering in Maastricht [Sociaal Historisch Centrum voor Limburg, Maastricht 1959], 95. Stichting 'Eygelshoven door de eeuwen heen' [Heemkundevereniging Eygelshoven]. Archiefstukken 15-II-F-1 t/m 15-II-F-8 en 16-G-6 t/m 16-G-7.

Sociaal Historisch Centrum Limburg te Maastricht, archief N.v. Laura & Vereeniging, EAN950.

H. Steensma, *Straffen door de eeuwen heen. De beul, het tuchthuis en de gevangenis* [Den Haag 1982], 93.

J.W. Swaen, *De Nederlandse steenkolenmijnbouw tijdens de Duitse bezetting* [Utrecht 1981].

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Verslag van de vaste Commissie voor Privaat- en Strafrecht omtrent bezoeken aan kampen voor politieke delinquenten en strafgestichten* [Den Haag 1947].

Noten

1. CHR. A. ARNOLDUS, 'Verlofregeling in de Strafgestichten Mijnstreek', in: *Maandblad voor het Gevangeniswezen* [1950].
2. Een speciaal woord van dank voor hun medewerking bij het tot stand komen van dit artikel betreft, in alfabetische volgorde:
 - De heer R. Braad, stadshistoricus bij Rijkshet, centrum voor regionale geschiedenis te Heerlen.
 - Mr. Th.F. Crijns, voormalig adjunct-directeur sociale c.q. personeelszaken Laura & Vereeniging.
 - De heer P. Geilenkirchen, ontwerper van de websites 'Laura & Vereeniging in beeld' en 'Domaniale Mijn'.
 - De heer L. van den Hoop, gewezen mijnopzichter Laura & Vereeniging.
 - De heer G. Merx, voorzitter van heemkundevereniging 'Eygelshoven door de eeuwen heen'.
 - De heer J. Papenborg, mede-initiatiefnemer van het Mijnproject van 'Eygelshoven door de eeuwen heen'.
 - Dr. W. Rutten, historicus en adjunct-directeur van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg [SHCL] te Maastricht.
3. De toepassing van de bijzondere rechtspleging heeft ongeveer vijf jaren geduurd. Daarna is nog wel incidenteel een politieke delinquent gepakt en berecht, maar de grote massa was eind 1950 toch wel afgehandeld.
4. Er zijn in het kader van de bijzondere rechtspleging in totaal 150 doodstraffen uitgesproken. Daarvan zijn er maar 40 uitgevoerd. Zo stond NSB-leider Anton Mussert op 7 mei 1946 voor een vuurpeloton. Na zijn executie werd hij anoniem begraven.
5. Zie: Het Open Archief – *Bijzondere Rechtspleging*, op: www.hetopenarchief.nl.
6. Zie: Koos Groen, 'Fout en Niet Goed', in: *Historiek*, op: www.historiek.net.
7. A.S. Belinfante, *In plaats van bijtjesdag. De geschiedenis van de Bijzondere Rechtspleging na de Tweede Wereldoorlog* [Assen 1978], 306.
8. Toen in 1948 de gereformeerde dominee Van der Vaart Smit met een schokkende brochure kwam, 'Kamptoestanden' genaamd, vielen de misstanden in de kampen niet meer te ontkennen.
9. De Maastrichtse arts H. Speleers zag in het najaar van 1944 hoe gevangenen bij werkzaamheden aan de Cannerweg mishandeld werden: ze werden geslagen, moesten wormen opeten en in een mesthoop rollen. Pastoor Jos Steegmans van St. Pieter te Maastricht constateerde in februari 1945 nog altijd ontsporingen bij bewakers. Hij had grote kritiek op de brute wijze waarop NSB'ers werden behandeld.
10. WILLIBROD RUTTEN, 'Russen niet gewenst: de mislukte inzet van Russische dwangarbeiders in de Nederlandse steenkolenmijnen in de Tweede Wereldoorlog', in: *Studies over de sociaaleconomische geschiedenis van Limburg. Jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum Limburg XLIX* [2004], 165-190.
11. A.S. BELINFANTE, a.w., 306 e.v.
12. Overigens, tijdens de Eerste Wereldoorlog [1914-1918] was er ook al een interneringskamp in Eygelshoven gevestigd, namelijk in mijnwerkerskolonie 'De Hopel', een wijk gesticht door Laura & Vereeniging. In dit kamp zaten deserteurs/vluchtelingen uit het Belgische leger. Ook zij werkten in de plaatselijke mijnen. In december 1917 vertrokken zij weer naar België.
13. Pentekening kamp Julia te Eygelshoven, februari 1947, SHCL, EAN 950, Archief Laura & Vereeniging, inv.nr. 2166.
14. MAUK RECKMAN en HENK NIEUWENHUYTS, 'Gestraften in de Mijn', in: *Weekblad Eigen Erf*, 19 maart 1949.
15. *Steenkool*, bedrijfstijdschrift van de Nederland-

se steenkolenmijn, nummer 4, april 1953, p. 107. Zie tevens: <http://oudnieuwsuithetnoorden.web-log.nl/>.

16. Interview van Roelof Braad en Jo Papenborg met Liek van den Hoop op 27 oktober 2010.
17. FRANS DIETEREN, *Koale en Eike* [Heythuysen 1984], 28.
18. Inlichtingen per e-mail van dr. W. Rutten, SHCL.
19. FRANS DIETEREN, *Koale en Eike* [Heythuysen 1984], 78.
20. Uit kamp Julia zijn verschillende politieke delinquenten via een goot richting Duitsland ontsnapt. Langs deze goot stroomde afvalwater van het kamp naar grensrivier de Worm.
21. Inlichtingen van Bettie Jongen, coördinator Stichting Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen [OVCG].
22. FRANS OUDEJANS, 'Wals, Cornelis Dirk [1911-1994]', in *Biografisch Woordenboek van Nederland* op www.inghist.nl.
23. DICK KOPJES NIEMAN, *Ik was majesteits kompel*, op: www.antenna.nl.
24. Henk Feldmeijer [1910-1945], lid van de NSB, was een van de grondleggers, later voorman van de Nederlandse SS. Hij had een goede verstandhouding met SS-leider Rauter. Begin 1945 werd zijn auto door een geallieerd jachtvliegtuig beschoten, waarbij hij omkwam.
25. Zie informatie over Heinrich Boere op: www.wikipedia.org.
26. Vaak werd dit loon niet op tijd uitbetaald, hetgeen tot problemen leidde.
27. Terwijl in andere kampen zelden meer dan 3 á 4 gulden per week naar huis gezonden kon worden, zou het in de mijnkampen regel zijn dat bedragen van 130 á 140 gulden per maand naar huis verstuurd konden worden.
28. Naar later bleek werden geïnterneerde mijnwerkers niet opgenomen in het Algemeen Mijnwerkers Fonds [AMF], hetgeen negatieve gevolgen had voor hun verzekerd zijn.
29. Ze mochten kranten en tijdschriften lezen, brieven schrijven naar hun gezin of familie, toneelvoorstellingen organiseren en deelnemen aan voetbalwedstrijden. Ter gelegenheid van het 50-jarige bestaan van de Staatsmijnen in 1952 namen de bewoners van kamp Julia zelfs deel aan festiviteiten in Heerlen, Brunssum en Hoensbroek.
30. Telkens na zes maanden arbeid zou drie dagen verlof volgen. Zij die een strafrestance van acht maanden hadden voordat ze in vrijheid werden gesteld, zouden driemaal twee werkdagen in hun eigen gezin of ouderlijk huis kunnen doorbrengen. In Treebeek was zelfs een 'verlofcentrum' gevestigd. Vanuit dit centrum vonden onder begeleiding uitstapjes naar de Brunssumerheide plaats.
31. Verschillende afgestraften hebben zich in de gemeente Kerkrade gevestigd en werden mijnwerker, aldus eerdergenoemde heer L. van den Hoop.
32. Voormalige politieke delinquenten waren bereid na hun straf tijd in de mijnen te blijven werken, mits ze huisvesting kregen. Gezien de grote woningnood hadden mijn directies daartoe doorgaans weinig neiging.
33. Misschien of wellicht betreft het hier ir. Martens, plaatsvervangend bedrijfsingenieur van Laura & Vereeniging.
34. SONJA PRINS, *Herinneringen aan Trude Benedic, een vrouw in verzet* [Amsterdam 1980], 36.
35. In totaal werden 539 'katholieke gevallen' overgenomen door de RKRv.
36. SHCL, EAN950, archief N.V. Laura & Vereeniging.
37. Deze samenwerking betrof onder meer onderwerpen als: bewaking, ontsnapping, overplaatsing, verlof, amnestie, verzekering, gezondheid en ploegendiensten van politieke delinquenten.
38. Wanneer vrouwen van politieke delinquenten van verafgelegen streken naar de mijnstreek kwamen om hun mannen in de kampen te bezoeken gebeurde het wel eens dat zij bij mijnwerkersgezinnen mochten logeren.
39. Brief van mr. Th.F. Crijns aan schrijver dezes d.d. 14 november 2010. Telefonisch onderhoud met mr. Crijns d.d. 21 november 2010.
40. Eén van de functionarissen die bemoeienis had met deze inrichting was rijksambtenaar J.A.H. Cremers. Hij schreef vooral voorlichtingsrapporten over gedetineerden. Cremers onderhield contacten met bestuursleden en ambtenaren van de katholieke reclasseringsafdeling Maastricht. Ook vrijwilligers begeleidde delinquenten. Naar verluidt was wijlen Harry Gloudemans uit Eygelshoven een van hen.
41. HERMAN FRANKE, *Twee eeuwen gevangenisstraf in Nederland. De macht van het lijden* [Amsterdam 1996], 284-286.
42. *Anselbode*, weekblad voor Eygelshoven en omgeving. *Memorabilia 25: parochiekroniek van pastoor Stevens [1950-1957]*, op: www.anselbode.com.
43. Met dank aan Paul Geilenkirchen voor de informatie.
44. Zie: www.nievelsteen.nl.